

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

2.1 ความรู้ แบ่งออกเป็น ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้แบบรูปธรรมที่สามารถเก็บรวบรวมและนำไปใช้ถ่ายทอดได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ และความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้แบบนามธรรม ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ สัญชาตญาณ หรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย (อุไรชา, 2560) การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) คือ การรวบรวม สร้างจัดระเบียบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร โดยพัฒนาระบบจากข้อมูลไปสู่สารสนเทศเพื่อให้เกิดความรู้และปัญญา รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้และเกิดการเรียนรู้ภายในองค์กร ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การบ่งชี้ความรู้ (2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (5) การเข้าถึงความรู้ (6) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และ (7) การเรียนรู้ องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Process) 3 ส่วน ได้แก่ (1) คน ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ (2) เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่าย และรวดเร็วขึ้น (3) กระบวนการความรู้ เป็นการบริหารจัดการ เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ใช้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม (วิจารณ์, 2551)

2.2 องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ มี 7 ส่วน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 อ้างถึงใน โชติกา และคณะ, 2561 : 42-43) ดังนี้

(1) บุคลากร (ผู้ถ่ายทอด) ถือเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุดเพราะเป็นตัวกลางที่นำความรู้ต่าง ๆ ผู้รับการถ่ายทอดอีกทั้งต้องมีความพร้อมและเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาอย่างชัดเจนสามารถอธิบายให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจได้เป็นอย่างดี

(2) สื่อ เป็นเครื่องช่วยในการถ่ายทอดความรู้ ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยทั่วไปสื่อมีหลายประเภท ทั้งที่เป็นเอกสาร และวัสดุ อุปกรณ์ ผู้ถ่ายทอดจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องใช้สื่อประกอบ

(3) กิจกรรม เป็นการนำความรู้ไปยังผู้รับการถ่ายทอด เช่น การบรรยายการสาธิต การฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

(4) อาคารสถานที่ ผู้ถ่ายทอดควรเลือกอาคารหรือพื้นที่ ที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด เช่น ที่บ้าน ที่ศาลา ที่วัด หรือ ที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ

(5) เนื้อหา เนื้อหาที่ถ่ายทอดอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำรงชีวิต อาชีพ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ พฤติกรรม ศิลปะหัตถกรรม การแสดง ตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้าน

(6) บรรยายากาศ (สภาพแวดล้อม) ผู้ถ่ายทอดควรเลือกให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้รับการถ่ายทอด เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น

(7) การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการตรวจสอบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และควรมีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ หากมีข้อบกพร่องให้รีบปรับปรุงแก้ไขทันที การประเมินผลควรเน้นไปที่การสังเกตการปฏิบัติงาน และการตรวจสอบผลงาน

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการออกแบบและกำกับเป้าหมายการวิจัย

เครื่องมือหรือหลักการสำคัญที่จะช่วยในการออกแบบงานวิจัยและกำกับเป้าหมาย 2 ประการ คือ Design Thinking (DT) และ Objective Key Results (OKR) (จันทร์จรัส, 2563)

Design Thinking เป็น Human Centered Design (HCD) ที่สามารถปรับใช้กับระบบการออกแบบงานวิจัยทั้งขนาดใหญ่และเล็กได้เป็นอย่างดี ช่วยให้สามารถแยกแยะ pain point หรือ pleased point และถอดความไปเป็นโจทย์วิจัยได้ ดังกรณีตัวอย่างชุดโครงการไก่อพื้นที่เมืองไทย ณ ขณะที่เริ่มโครงการ pain point คือ 1) คนเลี้ยงไก่ไม่ทราบว่าไก่พื้นเมืองไทยพันธุ์แท้อยู่ที่ไหนบ้าง 2) ไม่ทราบปริมาณพ่อแม่พันธุ์แท้ 3) ไม่ทราบว่าจะใช้ประโยชน์อย่างไรในสถานการณ์ที่ไก่เนื้อและไก่ไข่ในประเทศไทย ล้วนเป็นผลผลิตจากสายพันธุ์ที่นำเข้าจากต่างประเทศ ดังนั้นกระบวนการออกแบบเริ่มต้นจึงต้องสร้าง ความรู้สึกร่วม empathy โดยการประชุมหารือกับ stakeholders ภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชนทั้งรายกลางและรายใหญ่ แล้วจึง define กรอบและเป้าหมายการวิจัยเป็นระยะ ประชุมระดมความคิดเพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการที่เป็นไปได้ ประหยัด และใช้เวลาน้อยที่สุด (ideation) แล้วจึงสนับสนุนโครงการวิจัยที่เป็น prototype จนกระทั่งได้ผลผลิตเป็นไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ทั้ง 4 พันธุ์ มาทดสอบ (test) การยอมรับของเกษตรกรผู้เลี้ยงและผู้บริโภค Objective Key Results เป็นหลักการกำหนดวัตถุประสงค์และ Key Results ที่ focus และเชื่อมโยงทุกกิจกรรมในอนาคต (หรือในโครงการในพื้นที่ภายใต้เงื่อนไขชุด SMAE นี้) OKR เน้น stretch goal และการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

ทิวัตต์ (2554) การเลือกใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย เริ่มจากการพิจารณาชนิดของข้อมูล เลือกวิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมกับลักษณะและชนิดของข้อมูล แบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ด้านความรู้ ความสามารถ ด้วยวิธีการทดสอบเชิงทฤษฎีใช้แบบทดสอบภาคทฤษฎี การทดสอบเชิงปฏิบัติใช้แบบทดสอบภาคปฏิบัติ การประเมินทักษะใช้แบบประเมินทักษะ และการประเมินผลงานใช้แบบประเมินผลงาน
- 2) ด้านความรู้สึก ความคิดเห็น ด้วยวิธีการสะท้อนความรู้สึกความคิดเห็นใช้แบบสอบถาม ส่วนเจตคติ ด้วยวิธีการวัดเจตคติใช้แบบวัดเจตคติ การประมาณค่าใช้มาตราประมาณค่า (rating scale) การสังเกตใช้แบบบันทึกการสังเกตและแบบสำรวจรายการ
- 3) ด้านพฤติกรรม ด้วยวิธีการสังเกตใช้แบบบันทึกการสังเกต แบบสำรวจรายการ การตรวจสอบประวัติใช้แบบบันทึกข้อมูล การสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องใช้แบบสอบถามและแบบบันทึกการสัมภาษณ์
- 4) ด้านปฏิสัมพันธ์ ด้วยวิธีเทคนิคสังคมมิติใช้แบบวัดเจตคติแบบสอบถามความต้องการ และการสังเกตใช้แบบบันทึกการสังเกตและแบบตรวจสอบรายการ

2.4 การนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์

มีเป้าหมายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สร้างความสามารถของเอกชนเพื่อมุ่งเศรษฐกิจฐานนวัตกรรมยกระดับห่วงโซ่อุตสาหกรรมเป้าหมาย เชื่อมต่อและกระจายสู่เศรษฐกิจฐานราก ผ่านการบริหารจัดการที่มีส่วนร่วมแบบ quadruple helix และการสร้างและใช้องค์ความรู้จากสหวิทยาการ เพื่อการบริหารจัดการทุนและทรัพยากร (Capitals and Resources) ในการสร้างคุณค่าและโอกาสการเข้าถึงทุนและทรัพยากรของประเทศที่สอดคล้องกับความซับซ้อนและหลากหลายของผู้คนและบริบททางสังคม สร้างความกล้ารับผิดชอบ (Accountability) รวมทั้งขจัดความยากจน

ลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมความท้าทายทางสังคม และเป็นการวางรากฐานให้เกิดสังคมคุณภาพ

1) กระบวนการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันตลอดโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นกวิจัย ผู้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จนถึงผู้ได้รับประโยชน์ (ต้นน้ำ-ปลายน้ำ) ก่อให้เกิดผลกระทบขนาดใหญ่ในการพัฒนาเชิงพื้นที่และหรืออุตสาหกรรมแบบองค์รวม (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

(1) การจัดการความรู้ มีการจัดทำและรวบรวมข้อมูลผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่พร้อมใช้ประโยชน์ การจัดการความรู้ และการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา

(2) กลไกการเชื่อมโยง โดยการพัฒนา Platform เพื่อเชื่อมโยงระหว่างขนาดของ Demand และ Supply และงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยประสานงานกลาง/หน่วยขับเคลื่อนการใช้ประโยชน์ (Intermediaries)

(3) การสร้างการรับรู้และความเชื่อมั่นในผลงานวิจัยและนวัตกรรม รวมถึงการผลักดันให้เกิดการรับรองมาตรฐาน

(4) การถ่ายทอด/ขยายผลและเผยแพร่ ความรู้และเทคโนโลยี และการขยายผลเชิงพื้นที่ การผลิตสื่อ/การเผยแพร่ความรู้ /การขับเคลื่อน

(5) การสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ โดยการเพิ่มหรือสร้างทักษะและพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการ ให้กับเอกชนผู้รับถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน และผู้ประกอบการรายย่อยที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

(6) การพัฒนาระเบียบข้อบังคับแรงจูงใจ (Regulation Incentive) ในการส่งเสริมกลไก/มาตรการให้เอื้อต่อการใช้ประโยชน์การปลดล๊อคระเบียบ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (Deregulation)/Sandbox

2) การบริหารจัดการความรู้จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่เสร็จสมบูรณ์แล้วที่มีชุดข้อมูลองค์ความรู้ที่พร้อมขยายผลไปสู่การใช้ประโยชน์ในกรอบมิติ โดยกระบวนการนำส่งองค์ความรู้ที่สาธารณชนหรือกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าใจ เข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมตามบริบทความต้องการของพื้นที่ระดับต่างๆ มีเป้าหมายเพื่อ (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), 2565)

(1) การนำองค์ความรู้จากผลงานวิจัยที่มีความพร้อมนำสู่กระบวนการใช้ประโยชน์

(2) ผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่มีความพร้อมมีประโยชน์ต่อพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

(3) มีความร่วมมือกับหน่วยงานในการดำเนินงานจัดการความรู้ และขยายผลในพื้นที่เป้าหมาย

(4) แสดงให้เห็นวิธีการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจน เป็นขั้นเป็นตอน มีกระบวนการนำส่งองค์ความรู้ที่ครบถ้วน นำการสร้างผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบเพื่อก่อให้เกิดการสร้างรายได้ สร้างงาน สร้างอาชีพ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สามารถส่งเสริมให้เศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็งยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนได้ อย่างยั่งยืน

(5) มีการติดตามประเมินผลจากผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ (Supply Side) ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินกิจกรรม ประเมินผลผู้ได้รับประโยชน์ (Demand Side) หลังเสร็จสิ้นการดำเนินงานเมื่อระยะเวลาผ่านไปแล้ว 3-5 ปี ตลอดจนค้นหาต้นแบบ (Role Model) เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อเป็นการสร้างความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์องค์ความรู้การวิจัยและ นวัตกรรม

3) การขับเคลื่อนการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์โดยใช้กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีของกรมวิชาการเกษตรที่เสร็จสิ้นแล้วให้แก่นักวิชาการและเกษตรกร มีรูปแบบที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ

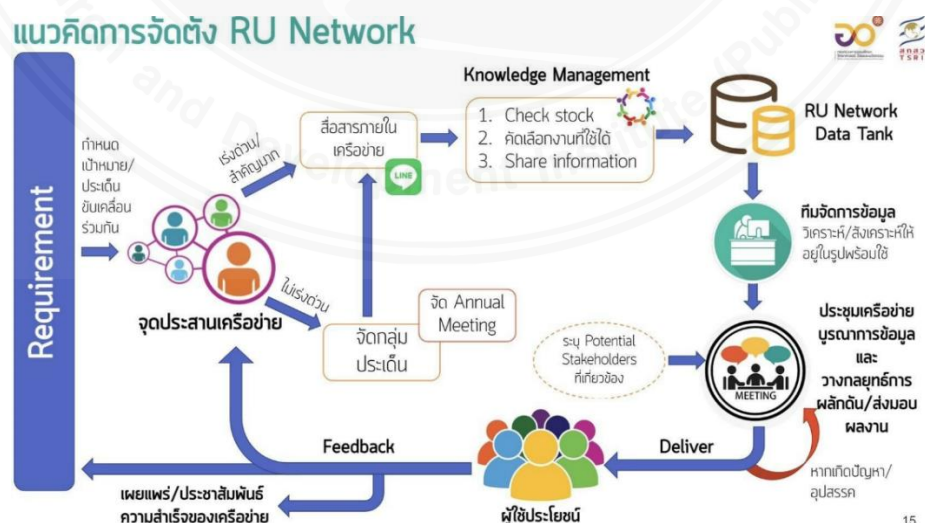
กลุ่มเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการนำผลงานไปใช้ประโยชน์โดยรูปแบบที่นำไปขยายผล (กรมวิชาการเกษตร, 2562) ดังนี้

3.1) ขั้วเคลื่อนการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืช โดยใช้ชีวภัณฑ์ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ (1) การจัดประชุมชี้แจงโครงการแก่เจ้าหน้าที่ (2) การจัดอบรมเพิ่มทักษะการผลิตชีวภัณฑ์ควบคุมศัตรูพืชให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้มียารได้น้อย นักวิชาการและพนักงาน (3) การสร้างแหล่งเรียนรู้โดยส่งเสริมให้เครือข่ายของกรมวิชาการเกษตรให้เป็นศูนย์ผลิตและแหล่งกระจายชีวภัณฑ์ควบคุมศัตรูพืช (4) ส่งเสริมการผลิตชีวภัณฑ์ควบคุมศัตรูพืชแก่เกษตรกรและผู้สนใจที่ได้รับการอบรมเสริมทักษะการผลิตขยายชีวภัณฑ์ (5) ติดตามการผลิเพื่อควบคุมคุณภาพในการผลิตและให้คำแนะนำ และ (6) ทำสื่อประชาสัมพันธ์ รณรงค์การใช้ชีวภัณฑ์ในการควบคุมศัตรูพืช ทดแทนการใช้สารเคมี ผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต และช่องทางอื่นๆ

3.2) ขั้วเคลื่อนการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตไม้ผลประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ (1) การจัดฝึกอบรมและศึกษาดูงานก่อนการดำเนินงานทั้งในแปลงศูนย์เรียนรู้และแปลงเกษตรกร (2) การทำแปลงศูนย์เรียนรู้เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (3) การทำแปลงต้นแบบ โดยเป้าหมายของการถ่ายทอดงานวิจัยมุ่งไปที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย/ผู้ได้รับประโยชน์ทั้งโดยตรงและอ้อม เช่น กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริม ผู้ผลิตสินค้าอื่นๆ ที่สนใจพัฒนาคุณภาพผลผลิต เกษตรกรในโครงการส่งเสริมระบบการเกษตรแบบแปลงใหญ่ และสมาชิกสหกรณ์ชมรมชาวสวนมะม่วง

3.3) ขั้วเคลื่อนการนำผลงานวิจัยด้านผลิตภัณฑ์แปรรูป ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ (1) การอบรมภาคบรรยาย โดยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการและความพร้อม เน้นเนื้อหาในการฝึกอบรมที่เป็นหลักเกณฑ์ที่ดีในการผลิตอาหารและความปลอดภัยอาหาร เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องและวิธีการผลิต และตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (2) การลงมือปฏิบัติจริง และการชิมรสชาติ (3) การติดตามและประเมินผลก่อนและหลังการนำเทคโนโลยีหรือผลงานวิจัยไปใช้ เพื่อประเมินความพึงพอใจต่อเทคโนโลยีที่ได้รับจากการฝึกอบรม โดยนักวิชาการวิทยากรหลังการเก็บเกี่ยวและแปรรูปผลิตผลเกษตร

4) แนวคิดการจัดตั้งเครือข่ายการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์

ภาพที่ 1 แนวคิดการจัดตั้งเครือข่ายการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์
ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.), 2566

2.5 การถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้จากการศึกษาของบุญฤทธิ์ (2550) พบว่า ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบกลุ่ม มีความรู้ความเข้าใจมากกว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ส่วนบุคคล และมีการส่งต่อองค์ความรู้ในระดับค่อนข้างน้อย โดยไม่พบการสร้างองค์ความรู้ใหม่จากกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาจากงานวิจัยของ กนกกรและอลงกรณ์ (2561) ที่ศึกษาการถ่ายทอดความรู้ในภาพรวมเน้นการถ่ายทอดแบบกลุ่มที่สามารถถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ต่อยอดจากเดิมและส่งต่อองค์ความรู้นั้นอย่างต่อเนื่อง การถ่ายทอดความรู้โดยวิธีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการย่อยที่มีความสำคัญซึ่งปรากฏในทุกขั้นตอนของกระบวนการถ่ายทอดระหว่างผู้ให้และผู้รับความรู้ และสามารถส่งต่อความรู้ระหว่างกันได้ง่ายสุด และปฏิสัมพันธ์สองทางที่มีความสม่ำเสมอและต่อเนื่องจะส่งผลให้การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพมากกว่า ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเพียงชั่วขณะ ทั้งยังได้ให้ข้อเสนอแนะว่าหน่วยงานที่จะเข้าไปทำโครงการร่วมกับชุมชน ควรออกแบบให้โครงการมีความต่อเนื่องเพื่อให้การปฏิบัติเกิดผลลัพธ์สูงสุด ความหลากหลายในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และยังพบว่ายิ่งความรู้มีหลากหลายมากเท่าไรเมื่อผ่านการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละขั้นจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่มากตามไปด้วย ซึ่งนับว่าเป็นประสิทธิผลในการถ่ายทอดความรู้ จากการที่องค์ความรู้เดิมถูกประยุกต์ สร้างขึ้นใหม่ นำไปใช้ จัดเก็บความรู้ และถ่ายทอดวนกันไปอย่างเป็นระบบ และจอช (2567) ให้ความหมายของการถ่ายทอดความรู้ เป็นกระบวนการที่หน่วยงานหนึ่ง (เช่น บุคคล กลุ่ม แผนก องค์กร) ได้รับผลกระทบจากประสบการณ์ของอีกหน่วยงานหนึ่ง ซึ่งก็คือการเผยแพร่ความรู้จากส่วนหนึ่งขององค์กรไปยังอีกส่วนหนึ่ง หรือจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ช่วยให้มั่นใจได้ว่าข้อมูล ทักษะ และความเชี่ยวชาญที่มีค่าจะไม่สูญหาย แต่จะถูกแบ่งปันและนำไปใช้ทั่วทั้งองค์กร แผนการถ่ายทอดความรู้ที่ออกแบบมาอย่างดีมีความจำเป็นเพื่ออำนวยความสะดวกในการไหลของข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ มีช่องทางการถ่ายทอดความรู้ ดังนี้

1) ช่องทางการเป็นทางการ ได้แก่

- (1) โปรแกรมการฝึกอบรม : เซสชันการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างที่ออกแบบมาเพื่อถ่ายทอดทักษะและความรู้เฉพาะ
- (2) เอกสารประกอบ : คู่มือ คำแนะนำ และขั้นตอนปฏิบัติงานมาตรฐาน (SOP) ที่รวบรวมข้อมูลที่จำเป็น
- (3) การประชุมเชิงปฏิบัติการและสัมมนา : เซสชันแบบโต้ตอบที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้และการพัฒนาทักษะ
- (4) ระบบการจัดการความรู้ (KMS) : แพลตฟอร์มดิจิทัลที่จัดเก็บ จัดระเบียบ และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ขององค์กร

2) ช่องทางที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่

- (1) การให้คำปรึกษาและการฝึกสอน : คำแนะนำและการสนับสนุนแบบตัวต่อตัวโดยพนักงานที่มีประสบการณ์มากขึ้น
- (2) เครือข่ายแบบเพียร์ทูเพียร์ : ความสัมพันธ์เชิงความร่วมมือระหว่างพนักงานที่ส่งเสริมการแบ่งปันข้อมูลเชิงลึกและความเชี่ยวชาญ
- (3) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม : การสนทนาแบบสบาย ๆ และการพบปะทางสังคมที่มิใช่การแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างไม่เป็นทางการ

(4) ชุมชนแห่งการปฏิบัติ (CoPs) : กลุ่มบุคคลที่มีความห่วงใย ปัญหา หรือความหลงใหลร่วมกันเกี่ยวกับหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง และขยายความรู้ของตนเองโดยการโต้ตอบกันอย่างต่อเนื่อง

ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขัน องค์กรที่มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบจะสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมได้เร็วขึ้น ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้น และปรับปรุงประสิทธิภาพโดยรวมได้ดีขึ้น

กฤษณะ และสหทยา (2564) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์ทโฟน เพื่อยกระดับการสื่อสารการตลาดสำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย โดยการเก็บข้อมูลจากนักวิชาการด้านการเกษตร และตัวแทนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 6 อำเภอ ได้แก่ แม่ฟ้าหลวง แม่จัน แม่สาย ป่าแดด เวียงชัย และแม่ลาว จังหวัดเชียงราย และสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการด้านการเกษตรที่มีบทบาทในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงราย รวมถึงกลุ่มตัวแทนวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงราย และติดตามผลงานการถ่ายภาพและผลิตคลิปวิดีโอหลังจากการอบรมของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการวิเคราะห์ผลงานการถ่ายภาพ และผลิตคลิปวิดีโอสินค้าและบริการ พบว่า ทักษะในการผลิตสื่อที่กลุ่มเป้าหมายสามารถทำได้ดีและต่อเนื่อง คือ การถ่ายภาพสินค้า ซึ่งถ่ายทอดในลักษณะของการแนะนำให้เห็นรูปร่าง และลักษณะของตัวสินค้าอย่างชัดเจน และหลากหลายมุมมอง กลุ่มที่ไม่สามารถทำต่อได้นั้นมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหลายประการ ทั้งความไม่ถนัดในเทคโนโลยีของสมาร์ทโฟนและแอปพลิเคชันการไม่มีเวลาในการทำอย่างต่อเนื่องทำให้ล้มกระบวนการ รวมถึงอายุที่มากส่งผลต่อการจดจำและความเข้าใจด้วย สามารถใช้สมาร์ทโฟนผลิตสื่อได้สำหรับแนวทางการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อเพื่อการสื่อสารการตลาดจากสมาร์โฟนนั้น หลังจากที่ผู้ประกอบการมีทักษะการผลิตสื่อด้วยสมาร์โฟนเบื้องต้นแล้ว คือ (1) ต้องมีการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ต่อเนื่อง (2) ต้องพัฒนาด้านการสร้างเรื่องเล่า และ (3) การพัฒนาความรู้ด้านการสร้างช่องทางการสื่อสารการตลาดด้วยผ่านสังคมออนไลน์ซึ่งไม่สามารถทำได้ในระยะเวลาที่จำกัด เพราะมีความซับซ้อน โดยปัจจัยสำคัญ คือการสื่อสารและให้ความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งเพื่อทบทวนและสร้างความเข้าใจ เพื่อไม่ให้ผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมายเกิดความสับสนล้มเนื้อหา และล้มเลิกการผลิตผลงาน

2.6 การสื่อสารและบทเรียนที่ดีในการพัฒนาเกษตรบนพื้นที่สูง

เนตรชนก (2566) การศึกษาปัจจัยความสำเร็จด้านการสื่อสารและบทเรียนที่ดีในการพัฒนาเกษตรบนพื้นที่สูง กรณีศึกษา : โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงห้วยเป้ง ตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษาปัจจัยและบทเรียนที่ดีในกระบวนการสื่อสารที่จะส่งผลต่อการพัฒนาเกษตรบนพื้นที่สูง โดยใช้วิธีวิจัยแบบ Mixed-Methods ที่ใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ร่วมกันในระยะต่างๆ เพื่อได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ในทุกมิติของกระบวนการสื่อสาร ซึ่งมีการเก็บแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (focus group) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลวิจัยพบว่าปัจจัยความสำเร็จด้านการสื่อสารและบทเรียนที่ดีในการ พัฒนาเกษตรบนพื้นที่สูง โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงห้วยเป้ง ได้ศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนา เกษตรบนพื้นที่สูง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านผู้สื่อสาร ประกอบด้วย เกษตรกร ผู้นำชุมชน นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา โดยผู้สื่อสารหรือตัวบุคคลถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเกษตรบนพื้นที่สูงเกิดความสำเร็จ ด้านที่ 2 ด้านรูปแบบสื่อและกิจกรรมการสื่อสารที่จำเป็น

จะต้องใช้การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) เนื่องด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ความสามารถในการอ่านออก เขียนได้ ซึ่งจากการวิจัยพบว่ากิจกรรมการสื่อสารที่เหมาะสมต่อเกษตรกรพื้นที่สูง ได้แก่ “การให้ คำแนะนำในแปลง” “การศึกษาดูงาน” และ “การจัดฝึกอบรม” ปัจจัยที่แฝง คือ เนื้อหาที่ต้องมาจากความต้องการของเกษตรกร และด้านที่ 3 ด้านกระบวนการสื่อสาร ที่ต้องอาศัยความจำเพาะในบริบท คุณลักษณะของการสื่อสารที่เป้าหมายคือเกษตรกรบนพื้นที่สูง ซึ่งจากงานวิจัยพบว่า กระบวนการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จอันเป็นบทเรียนที่ดีจึงต้องมีในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ได้แก่ (1) กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (2) การสื่อสารเพื่อถ่ายทอด นวัตกรรม และกระบวนการสุดท้ายที่ถือเป็นกระบวนการที่เป็นกุญแจสำคัญ อันจะทำให้การสื่อสารเพื่อเกษตรกรพื้นที่สูงประสบความสำเร็จได้ คือ (3) การสื่อสารด้วยการสร้างแบบอย่างความสำเร็จหรือ ผู้นำทางความคิด (Opinion leader)

